

certain provisions relating to preferential economic conditions in the territory of the Chernobyl catastrophe for the prospects for their use in the development of a legal act to regulate the economic activities in this territory.

Key words: *favorable conditions, economic incentives, a zone with concessionary terms of economic activity, the territory of the Chernobyl disaster.*

УДК 343.2

СПІВУЧАСТЬ У ЗЛОЧИНІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ ТА АНГЛІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

*І. О. Зінченко, кандидат юридичних наук, доцент
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

Розглянуто інститут співучасті за кримінальним законодавством України та Англії. Здійснено порівняльно-правовий аналіз норм КК України, які регламентують інститут співучасті, і відповідних положень англійського кримінального права. Визначено їхні спільні риси та відмінності. Охарактеризовано види співучасників, з'ясовано особливості їхньої відповідальності. Наведено рішення англійських судів із конкретних справ.

Ключові слова: *співучасть, єдність наміру, підбурювач, пособник, ексцес виконавця, посередня винність.*

Постановка проблеми. Важливою тенденцією у розвитку вітчизняного кримінального законодавства є його гармонізація із законодавством європейських держав. Євроінтеграційні процеси вимагають від нашої держави дотримання загальноновизнаних стандартів з прав людини і громадянина, прийняття базових міжнародних принципів у боротьбі зі злочинністю. На цьому шляху значної актуальності набувають вивчення і узагальнення законодавчого досвіду інших країн, у тому числі тих, де джерелом права є прецедент. Це дає можливість не тільки пізнати зміст і сутність основних інститутів зарубіжного кримінального права, а й порівняти їх із національним кримінальним законодавством, зробити висновки щодо можливості запозичення позитивного досвіду європейських країн та імплементації у вітчизняне законодавство окремих дефініцій та формулювань. Викладене дає підстави вважати, що дослідження інституту співучасті, а також особливостей кримінальної відпові-

дальності співучасників на прикладі зіставлення відповідних норм українського і англійського кримінального права матиме неабияку користь для подальшого розвитку вчення про злочин і співучасть у ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями у сфері порівняльного кримінального права України та зарубіжних держав, зокрема представників англо-саксонської правової сім'ї, займалися такі науковці, як А. Малиновський, О. Романов, А. Савченко, Ю. Старовойтова, М. Хавронюк, С. Яценко та ін. Проте у більшості наукових праць інститут співучасті у злочині за КК України на підставі його зіставлення із відповідними інститутами англійського права докладно не аналізувався, багато питань щодо з'ясування сутності відмінностей між ними не розглядалися.

Формування цілей. Метою статті є визначення правової природи і ознак співучасті у злочині за КК України порівняно із нормами, які передбачають спільне вчинення злочину декількома суб'єктами в англійському кримінальному праві, зіставлення видів співучасників, аналізування судових рішень (прецедентів) та з'ясування їх ролі у формуванні змісту відповідних правових норм.

Виклад основного матеріалу. Згідно із чинним законодавством України співучастю визнається умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину (ст. 26 КК). Виходячи з цього визначення в українській доктрині кримінального права виділяють об'єктивні і суб'єктивні ознаки співучасті у вчиненні злочину.

З об'єктивної сторони неодмінною ознакою співучасті є участь в одному злочині двох чи більше суб'єктів (фізичних осіб), що досягли віку кримінальної відповідальності і були осудними на час вчинення злочину. Це кількісна ознака співучасті. Якісною ознакою співучасті є спільність дій співучасників, що полягає у такому: 1) вчинений злочин є результатом загальних зусиль усіх співучасників; 2) суспільно небезпечні наслідки (у злочинах з матеріальним складом) є єдиними та неподільними для всіх співучасників і ставляться за провину кожному з них незалежно від тої ролі, яку кожний виконував при вчиненні злочину; 3) між діями всіх співучасників і тим злочином, який вчинив виконавець, має бути необхідний причинний зв'язок, тобто спільний результат досягається завдяки свідомій діяльності виконавця.

Суб'єктивна сторона співучасті завжди характеризується умисною формою вини всіх співучасників. Умисел співучасників повинен бути спільним і закріплюватися в досягненні між ними змови. Якщо змова не відбулася, то співучасті не буде. Способи досягнення змови при співучасті можуть бути будь-якими: усними, письмовими, шляхом вчинення конклюдентних дій, використання технічних засобів (телефону, Інтернету) тощо. Для співучасті спосіб досягнення змови не має значення, головну роль тут відіграє спільний

умисел. Умисел при співучасті, як правило, прямий, однак у деяких випадках можлива співучасть з непрямим умислом. Мотиви і мета співучасників можуть і не збігатися. Принципового значення для наявності співучасті вони не мають.

Положення англійського права про співучасть (*complicity*) являють собою характерний приклад казуїстичності англійських юридичних норм. Спочатку вчення про співучасть розроблялося в Англії лише стосовно фелонії*. До інших видів злочинів (наприклад, місдімінорів) норми про співучасть не застосовувалися. Такий підхід до цього питання обґрунтовувався тим, що співучасть у тяжких злочинах (зраді) вважалася настільки небезпечною, що всі особи, які брали у ній участь, визнавалися виконавцями (*the principal offender*), тобто співучасниками первинного ступеня.

Щодо місдімінорів простежувався аналогічний підхід, з тією відмінністю, що не вважалося за доцільне проводити формальне розмежування між співучасниками злочину з огляду на малозначність вчинених ними діянь. Отже, легального визначення співучасті у законодавстві Англії ніколи не було і наразі немає — його замінює перелік відповідних дій. Наприклад, у ст.8 Закону про співучасників та пособників *Accessories and Abettors Act 1861* р. зазначається, що особа, яка допомагає, підбурює, дає поради чи забезпечує вчинення злочину, переслідуваного за обвинувальним актом, визнається винною у тому самому злочині [10, с. 77].

У теперішній час в англійській доктрині під співучастю розуміють дії двох і більше осіб з реалізації злочинного наміру. Поняття «співучасник» також використовується, але одні автори відносять до нього будь-яких учасників злочину, а інші — тільки другорядних учасників (*principal in the second degree*), тобто тільки пособників і підбурювачів. Причому в літературі підкреслюється, що особа, яка надає підтримку правопорушнику після вчинення ним злочину, не може бути визнана співучасником, оскільки вона не брала участі у злочинному посяганні.

У сучасному законодавстві Англії для визначення факту співучасті, як правило, використовуються такі висловлювання: «домовлятися», «сприяти» тощо. При цьому завжди мається на увазі заздалегідь обумовлена спільна мета.

Співучасть за англійським правом може виражатися не тільки в активних діях, а й у злочинній бездіяльності, наприклад, вона матиме місце тоді, якщо на особу було покладено статутний обов'язок здійснювати будь-які дії.

* До 1967 р. за матеріальним критерієм злочинні діяння в Англії поділялися на фелонії (тяжкі злочини) та місдімінори (менш серйозні діяння). Однак із прийняттям Закону про кримінальне право *Criminal Law Act (1967)* цю градацію було скасовано (Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии). Сб. законодат. материалов / под ред. И.Д.Козочкина. – М.: Зерцало, 1999. – С. 14).

Так, за одною із справ хазяїн ресторану був визнаний пособником осіб, що розпивали спиртне в громадському місці у заборонений час, оскільки не закрив ресторан у визначену годину.

Щодо причинного зв'язку при співучасті англійські юристи дотримуються такої точки зору. Учасником злочину може бути визнана як особа, чії дії безпосередньо пов'язані зі злочинним результатом, так і така, чії дії з огляду «розумної людини» сприяли злочину. За певних умов особа може бути визнана співучасником за вчинення найнезначнішого діяння, яке складно вважати пособництвом чи підбурюванням.

Наразі англійські суди, розглядаючи справи про пособництво, застосовують правило так званої «конкретної допомоги», але при цьому вважається, що немає необхідності виявляти змову і причинний зв'язок між злочинною поведінкою другорядних співучасників і шкідливим наслідком, що настав.

Таке тлумачення (а по суті ігнорування) причинного зв'язку необмежено розширює поняття кримінально каранної співучасті. Позиція англійської кримінально-правової доктрини не узгоджується з об'єктивними підставами караності співучасті, загально визнаними у сучасних кримінально-правових системах.

З суб'єктивної сторони для умисних злочинів співучасть передбачає єдність умислу учасників злочину щодо вчинення злочинного діяння.

За кримінальним правом України співучасть у злочинах, вчинених з необережності, неможлива. Це впливає із законодавчого визначення співучасті, а також із того, що необережне спричинення не містить тієї суспільної небезпечності, що є характерною для умисної злочинної діяльності. Слід зазначити, що в 1957 р. на міжнародному конгресі кримінального права в Афінах переважна більшість криміналістів висловилися проти визнання співучасті в необережних злочинах [1, 82].

За англійським правом співучасть можлива й у необережному злочині. Важливо тільки, аби дії, які призвели до необережного заподіяння злочинного результату, охоплювалися первинним задумом учасників. За цієї умови необережні результати таких дій можуть бути поставлені їм у провину. Прямий умисел не є необхідною формою зв'язку між співучасниками — цілком достатньо «можливого передбачення» іншими учасниками вчинення виконавцем саме такого роду дії і не обов'язкова пряма настанова на її виконання.

На думку англійських юристів, «єдиний намір» при співучасті не завжди містить протиправний елемент. Намір може бути правомірним, але вчинення в результаті його реалізації необережного (або умисного) з боку виконавця злочину тягтиме за собою кримінальну відповідальність усіх співучасників. Цікавою в цьому відношенні є справа Салмона. Англійський суд визнав винними у необережному вбивстві, вчиненому в співучасті, групу осіб, що за-

ймалися стріляниною в мішень і з необережності спричинили смерть хлопчику, який проходив неподалік від місця стрільбища. Той, хто застрелив хлопчика, був визнаний виконавцем першого ступеня, інші — другорядними співучасниками.

Відповідно до ч.1 ст.27 КК України співучасниками злочину є: виконавець, організатор, підбурювач та пособник. Іноді на практиці виділяють таку фігуру, як ініціатор злочину. Однак ініціатором злочину, власне кажучи, є або підбурювач, або організатор злочину, тому український законодавець не вдався до виділення ініціатора як самостійного співучасника злочину.

Виконавцем (співвиконавцем) злочину (ч.2 ст.27 КК) визнається особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений КК. Виконавець — це центральна (головна) фігура співучасті, без нього співучасті немає. Так відбувається тому, що тільки виконавець виконує об'єктивну сторону злочину і здійснює задумане іншими співучасниками.

Організатор злочину (ч.3 ст. 27 КК) — це особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка створила організовану групу чи злочинну організацію чи керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації. Організатор панує над усіма співучасниками, регулює і спрямовує їхню злочинну діяльність.

Підбурювачем (ч.4 ст.27 КК) визнається особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину, тобто підбурювач збуджує в інших співучасників умисел на вчинення ними злочину.

Пособник (ч.5 ст. 27 КК) — це особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або іншим чином сприяти приховуванню злочину.

Слід мати на увазі, що українська судова практика припускає можливе сполучення в діях співучасників відразу декількох ролей. Наприклад, особа може бути одночасно організатором і виконавцем злочину, або підбурювачем і пособником злочину. Сполучення декількох ролей у діянні співучасника має обов'язково враховуватися судом при призначенні покарання.

В англійській літературі з кримінального права поняття «співучасник» широко використовується, проте єдності в його розумінні немає. Що стосу-

ється англійського законодавства, то протягом тривалого часу в ньому застосовувалася така класифікація співучасників: виконавці та пособники. Утім, відповідно до Акта, який скасував різницю між фелоніями та місдімінорами, всі учасники злочину могли обвинувачуватися як його виконавці. Водночас існують причини розрізнити їх ролі, оскільки це має значення для призначення покарання [14, с. 76].

Виконавці, у свою чергу, поділялися на два види: а) виконавці першого ступеня (*the principal offender*) — ними визнавалися особи, які безпосередньо вчинили злочин, та б) виконавці другого ступеня, тобто особи, що сприяли злочинному діянню в момент його вчинення.

Відповідно до англійської кримінально-правової доктрини виконавцем вважається той, хто безпосередньо, особисто вчиняє злочинне діяння. При цьому виконавцями одного й того самого злочину можуть бути як особи, що разом виконують усі дії, котрі утворюють даний злочин, так і особи, кожна з яких виконує лише частину дій стосовно вчинення злочину. При групових розбійних чи інших нападах питання про те, хто конкретно завдав смертельного удару (при вбивстві) чи заподіяв відповідне тілесне ушкодження, навіть не виникає. Припускається, що всі учасники групового злочину несуть колективну відповідальність за його наслідки і визнаються однаковою мірою його виконавцями.

Виконавець — це також особа, яка вчинила злочин «за допомогою неживої сили або через невинного посередника», тобто до виконавця належить й опосередковане виконавство (посереднє спричинення шкоди), тому присутність на місці вчинення злочину не вважається обов'язковою умовою для визнання особи виконавцем. Так, у нападі винною буде визнана особа, яка нацькувала на перехожих собаку, а у крадіжці може бути визнаний винним хазяїн, який використав для вилучення майна дресировану тварину.

Виконавцем також є особа, яка сприяла злочину в момент його вчинення. Саме критерій сприяння злочину в момент його вчинення, а не зміст самого сприяння є істотним для визнання особи виконавцем.

Пособником злочину відповідно до англійської доктрини є той, хто забезпечує чи консулює вчинення злочину іншими особами, а також керує ними. Із змісту Закону Англії про співучасників та пособників *Accessories and Abettors Act* (1861), а також Закону Англії про Суди магістратів *Magistrates' Courts Act* (1980) можна зробити висновок про те, що у законодавстві розрізняються щонайменше три види пособництва. Перше — це пособництво шляхом надання засобів чи знарядь, тобто матеріальне (*aiding*); друге — пособництво діями (*abetting*); третє — пособництво інтелектуальне: надання порад, вказівок, інструкцій (*counselling*) тощо.

Таким чином, пособництво може виражатися або у забезпеченні виконавця засобами вчинення злочину, або у схиланні до злочину, або у розробленні загального плану вчинення злочину і наданні вказівок щодо його виконання, або у сприянні вчиненню злочину порадами та іншими аналогічними діями. З цього приводу цікавою є справа з обвинувачення Сондерса та Арчера у вбивстві дитини. Один з них підмовив іншого передати жінці з метою позбавлення її життя отруєне яблуко. Жінка між тим віддала яблуко своїй дитині, яка і померла від отруєння. У рішенні суду з цієї справи було визнано, що цей останній наслідок не був настільки вірогідним, аби можна було притягнути першого пособника як співучасника у вбивстві [10, с. 75].

Усі дії пособника повинні бути спрямовані на сприяння іншій особі у вчиненні злочину. Якщо ж злочин залишився не вчиненим іншими особами, то пособництва не буде. Крім того, дії пособника мають бути спрямовані на надання сприяння такому виконавцю, що діяв за наявності вини і був осудний. Якщо ж дії пособника полягають у наданні допомоги неосудному (психічно хворому, малолітньому) чи особі, яка діяла невинувато, то такий пособник сам буде визнаний виконавцем.

Пособники злочину можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності, якщо вони до моменту вчинення злочину зробили все залежне для того, аби злочин був відвернутий. У той же час за англійським кримінальним правом особа може притягатися до відповідальності за пособництво у злочині не тільки до чи у процесі його вчинення, а й після того, як злочин було закінчено.

Із поняття співучасті за англійським правом виключаються недонесення, потурання злочину та приховування предметів, завідомо здобутих злочинним шляхом. До безперечних випадків пособництва, крім приховування злочинця, доктрина відносить і всіляке сприяння втечі злочинця з місця попереднього ув'язнення чи установи, де відбувається покарання. Пособництвом вважається і надання всілякої матеріальної підтримки злочинцю, що переховується, надання йому засобів для втечі. Фальсифікація доказів, відмова свідчити проти злочинця зі співчуття не можуть розглядатися як пособництво. Такі дії або цілком виключають кримінальну відповідальність, або являють собою самостійні злочини проти правосуддя.

Суб'єктивна сторона цього виду пособництва вимагає прямого умислу. Особа усвідомлює, що вона допомагає злочинцю, який вчинив певне діяння, і має за мету допомогти злочинцю уникнути затримання, засудження чи покарання.

Із числа пособників після вчинення злочину доктрина виключає чоловіка (дружину) та найближчих родичів.

До числа другорядних співучасників також належать підбурювачі до злочину. Підбурювання (*procuring*) передбачає наполегливе спонукування до вчи-

нення злочину. Воно може відбуватися як до, так і у процесі вчинення злочину, при цьому факт змови між підбурювачем і виконавцем не є обов'язковою ознакою. Якщо підбурювання мало місце стосовно особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності через стан неосудності, вік тощо, то у таких випадках підбурювач, який спонуканнями забезпечив учинення злочинних дій такою особою, відповідатиме як головний виконавець даного злочину.

У кримінальному законодавстві України підстави і межі відповідальності співучасників визначаються, як правило, виходячи з того злочину, який вчинив виконавець, з урахуванням характеру та ступеня участі кожного зі співучасників у вчиненні злочину.

Характер участі — це та роль, яку виконує співучасник у злочині: чи був він виконавцем або іншим співучасником, виконав одну чи декілька ролей тощо.

Ступінь участі — це ступінь виявлення тієї чи іншої ролі при вчиненні злочину, ступінь інтенсивності участі у злочині. Характер і ступінь участі кожного співучасника у злочині враховує суд, визначаючи конкретну міру покарання.

Положення англійського права про співучасть у злочині ґрунтуються на засадах похідної (акцесорної) відповідальності. При цьому відповідальність другорядного співучасника запозичується і залежить від вчинення злочину основним винуватцем [14, с. 77].

В Англії за загальним правом притягнення другорядних співучасників до відповідальності можливе лише після вчинення злочину безпосереднім виконавцем. Згідно із Законом про співучасників та пособників *Accessories and Abettors Act* (1861) та Законом Англії про Суди магістратів *Magistrates' Courts Act* (1980) всі другорядні співучасники злочину (пособники та підбурювачі) підлягають такій самій відповідальності, що і його виконавець. Отже, після скасування Законом Англії про кримінальне право *Criminal Law Act* (1967) градації злочинів на фелонії та місдимінори, призначаючи співучасникам покарання англійські суди, як правило, враховують внесок кожного злочинця у реалізацію спільного задуму, їхні індивідуальні якості тощо.

Утім судовій практиці відомі й такі випадки, коли виконавець і другорядний співучасник визнавалися винними у злочинах різної тяжкості. Так, жінка була визнана винною у вбивстві немовляти (тобто простому вбивстві), а її чоловік — у підбурюванні до тяжкого вбивства. За іншою справою виконавця засудили за більш тяжкий злочин, ніж його співучасника. Водій і пасажир автомобіля вирішили злякати пішохода, проїхавши поруч з ним. Однак водій збив пішохода і був визнаний винним у тяжкому, а пасажир — у простому вбивстві, оскільки «його намір був спрямований на заздалегідь обговорені дії».

Цікаве правило щодо диференціації відповідальності співучасників було сформульовано у рішенні суду в справі Еботта (1955 р.), згідно з яким, якщо декілька осіб обвинувачуються у вчиненні злочину і є докази того, що вони співучасники, однак не доведено, хто саме з них був фактичним виконавцем, суду належить судити всіх підозрюваних, як пособників [4, с. 110].

У кримінальному праві України, крім видів співучасників, виділяють також форми співучасті. Форми співучасті — це об'єднання співучасників, які розрізняються між собою за характером ролей, що виконують співучасники, і за стійкістю суб'єктивних зв'язків між ними. За об'єктивними ознаками розрізняють просту співучасть та складну співучасть. Проста співучасть припускає, що всі співучасники є виконавцями злочину. При складній співучасті має місце розподіл ролей, тобто, крім виконавця, діють й інші види співучасників.

За суб'єктивними ознаками, тобто за стійкістю умислу, виділяють чотири форми співучасті: співучасть без попередньої змови та співучасть з попередньою змовою, яка, в свою чергу, поділяється на співучасть за попередньою змовою групою осіб, організовану групу та злочинну організацію.

У кримінальному праві Англії співучасть не розділяється на форми, а змова вважається самостійним злочином. За змову, спрямовану на вчинення злочину, англійські суди досить часто призначають більш суворе покарання, ніж за відповідний закінчений злочин, але вчинений однією особою, оскільки за англійським правом будь-яка форма протиправної організації вважається більш небезпечним явищем, ніж вчинення злочину окремими особами.

У теорії кримінального права України також виділяють спеціальні питання відповідальності за співучасть, до числа яких належать ексцес виконавця, добровільна відмова співучасників, посередня винність та ін. В англійському праві також існують деякі з цих обставин. Як уже зазначалося, англійське кримінальне право виходить із акцесорної природи співучасті, тобто із того, що діяльність співучасника «запозичує свій злочинний характер» із дій виконавців. Своєрідність цієї концепції виявляється у нормах про ексцес виконавця та добровільну відмову співучасників.

Так, з приводу ексцесу виконавця англійська кримінально-правова доктрина виробила правило «загальної злочинної мети»: одна особа відповідає за дії іншої, спрямовані на досягнення загальної злочинної мети, заради якої вони об'єдналися. Це правило не поширюється на дії, що вийшли за межі спільного задуму. Іншими словами, якщо виконавець значною мірою відхиляється від посягання, про яке йшлося, і свідомо виконує інше, то тільки він підлягає кримінальній відповідальності за вчинений злочин. Інший співучасник відповідає за той злочин, якій був ним фактично вчинений.

Так, Палата лордів задовольнила скаргу на судовий вирок, винесений у справі Інглиша, за яким останнього було визнано винним у вбивстві з наміром. Відповідно до обставин справи Інглиш з Уедлом напали на поліцейського, завдаючи йому ударів дерев'яними дошками. Під час бійки Уедл дістав ніж і смертельно поранив поліцейського. На думку Палати лордів за таких обставин Інглиш не може нести відповідальність за вбивство з наміром, оскільки нічого у справі не свідчить про те, що він знав або міг здогадуватися, що Уедл носить із собою ніж [8, с. 52].

У тому разі, коли виконавець випадково відхилився від виробленої спільною лінії поведінки, ситуація змінюється. Тут діє так зване правило «перенесеного наміру». Другорядний співучасник вважається винним, оскільки всі умови, що визначають кримінальну відповідальність виконавця, безпосередньо охоплюються його наміром. Це правило дуже схоже на об'єктивне ставлення за провину, тобто на відповідальність без вини.

В англійській кримінально-правовій доктрині також зазначається, що особа може уникнути кримінальної відповідальності за підбурювання чи пособництво при добровільній відмові від спільного злочину. Однак відмова повинна відбутися до того, як виконавець завершить злочин, або до того, коли настануть шкідливі наслідки. Так, у рішенні в справі Бейкера Апеляційний суд не визнав за добровільну відмову дії обвинуваченого, який після нападу на людину, здійсненого його співучасником, відступив назад зі словами: «Я не буду цього робити» [10, с. 80; 13, с. 159].

Зазначені правила сформульовано в прецедентах і працях юристів. У законодавстві їх немає. Тому в деяких випадках добровільна відмова не звільняє від кримінальної відповідальності (наприклад, коли дії виконавця вийшли за межі виключно підготовчих). Немає у доктрині і єдиної думки щодо того, в якій формі повинна здійснюватися добровільна відмова. Загальне правило вимагає, аби вона неодмінно була діяльною. Пасивне усунення від злочину (наприклад, арешт, що перешкодив участі в злочині) не звільняє від відповідальності.

Англійському праву відома і так звана в доктрині кримінального права «посередня винуватість», тобто вчинення злочину шляхом використання особи, яка не може бути визнана винною у вчиненому з тих чи інших причин: внаслідок неосудності, омани, недосягнення віку кримінальної відповідальності тощо. У таких випадках посередній винуватець підлягає відповідальності як головний виконавець даного злочину.

Висновки. Дослідження інституту співучасті у злочині за кримінальним правом України у порівнянні із нормами, які передбачають спільне вчинення злочину декількома суб'єктами у англійському кримінальному праві дозволяє зробити висновок, що між ними існують істотні (концептуальні) відмінності. Так, відповідно із приписами КК України співучасть у злочині не створює якихось нових (особливих) підстав кримінальної відповідальності. Підставою

кримінальної відповідальності за співучасть є наявність специфічного складу співучасті у злочині в діях усіх співучасників. І хоча кваліфікація злочинних дій виконавця є підставою для кваліфікації дій інших співучасників, все ж таки відповідальність останніх має особистий характер і визначається залежно від тої ролі, яку виконав кожний співучасник у спільно вчиненому злочині.

Приписи англійського права про співучасть у злочині, навпаки, ґрунтуються на засадах похідної (акцесорної) відповідальності. При цьому відповідальність другорядного співучасника запозичується і залежить від вчинення злочину основним виконавцем.

За КК України співучасть у необережних злочинах неможлива, в англійській кримінально-правовій доктрині співучасть можлива й у необережному злочині. Український інститут співучасті містить норми щодо форм співучасті та видів співучасників, а у кримінальному праві Англії розподіл співучасті на форми не здійснюється, а змова вважається самостійним злочином.

Проте, незважаючи на вищезазначені відмінності, з'ясування особливостей кримінальної відповідальності співучасників на прикладі співставлення відповідних норм українського і англійського кримінального права дає можливість глибше пізнати правову природу співучасті як різновиду злочинної діяльності, запозичити позитивний досвід європейських країн у боротьбі із цим явищем, є корисним для подальшого розвитку вчення про злочин і співучасть у ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть / М. И. Бажанов. — Д. : Пороги, 1992. — 168 с.
2. Есаков Г. А. Уголовное право зарубежных стран / Г. А. Есаков, Н. Е. Крылова, А. В. Серебренникова. — М. : Проспект, 2008. — 336 с.
3. Крылова Н. Е. Уголовное право зарубежных стран / Н. Е. Крылова, А. В. Серебренникова. — М. : Зерцало, 1998. — 268 с.
4. Малиновский А. А. Сравнительное правоведение в сфере уголовного права / А. А. Малиновский. — М. : Междунар. отношения, 2002. — 376 с.
5. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии). Сб. законодат. материалов / под ред. И.Д. Козочкина. — М. : Зерцало, 1999. — 352 с.
6. Лейленд Пітер. Кримінальне право: Злочин, покарання, судочинство (англ. підхід) / Пітер Лейленд : пер. з англ. П.Тарашук. — К.:Основи, 1996.—207 с.
7. Преступление и наказание в Англии, США, Франции, ФРГ, Японии: Общая часть уголовного права. — М.:Юрид.лит.,1991. — 288 с.
8. Старовойтова Ю. Г. Загальна частина кримінального права Англії та США: навч. посіб. / Ю. Г. Старовойтова. — К.: Атіка, 2012. — 104 с.
9. Уголовное право буржуазных стран. Общая часть // Сб. законодат. актов / под ред. А. Н. Игнатова, И. Д. Козочкина. — М. : Изд-во УДН, 1990. — 312 с.

10. Уголовное право зарубежных стран. Общая часть / под ред. И.Д. Козочкина.— М.:Омега-Л,2003. — 576 с.
11. Уголовное право зарубежных стран: Общая и Особенная части: учебник / под ред. И.Д. Козочкина. — 3-е изд., перераб. и доп.—М.:Волтерс Клувер, 2010. — 1056 с.
12. Уголовное право и уголовный суд Англии / под ред. Н. Н. Полянского. — М.: Юрид.лит.,1969. — 399 с.
13. Smith J. C. Criminal Law / J.C. Smith, V. Hogan. — L., 1996. — 1036 p.
14. Яценко С. С. Основні питання Загальної частини кримінального права іноземних держав: навч. посіб. / С. С. Яценко. — К.:ВД «Дакор», 2013. — 168 с.

СОУЧАСТИЕ В ПРЕСТУПЛЕНИИ ПО УГОЛОВНОМУ ПРАВУ УКРАИНЫ И АНГЛИИ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Зинченко И. А.

Рассмотрены институт соучастия в преступлении по уголовному законодательству Украины и Англии. Осуществлен сравнительно-правовой анализ норм УК Украины, регламентирующих институт соучастия, и соответствующих положений английского уголовного права, определяются их общие черты и отличия. Охарактеризованы виды соучастников, установлены особенности их ответственности. Проанализированы решения английских судов по конкретным делам.

Ключевые слова: соучастие, единство намерения, подстрекатель, пособник, эксцесс исполнителя, посредственное виновничество.

PARTICIPATION IN A CRIME ACCORDING TO THE CRIMINAL LAW OF THE UKRAINE-ENGLAND: A COMPARATIVE LEGAL ASPECT

Zinchenko I. A.

In the article the institute of complicity under the criminal legislation of Ukraine and England is considering. A comparative legal analysis of the norms of the Criminal Code of Ukraine which regulate the institute of complicity and the corresponding positions of English criminal law is implementing, their similarities and differences are defining. The characteristic of the types of accomplices is given, the peculiarities of their responsibility are finding out. The decisions of the English courts from the specific cases are given.

Key words: complicity, the unity of intention, abettor, accessory, excess of the principal offender, mediated culpability.